

Aramızdan Ayrılanlar

Henri Cartan

(1904-2008)

20'nci yüzyılın en büyük matematikçilerinden biri olan Henri Cartan, 104 yaşında hayata gözlerini yumdu. Tüm meslektaşlarımıza Cartan gibi uzun, verimli ve sağlıklı bir yaşam dileriz.

Henri Cartan 8 Temmuz 1904'te doğmuştur. Babası, Henri Poincaré ile birlikte, geçən yüzyıl başında Fransa'nın en büyük matematikçisi olan Elie Cartan'dı. Evde daha çok müzik hakim olmasına rağmen, Henri çok genç yaşta itibaren matematikçi olacağını biliyordu. Kardeşlerden biri besteci olmuş ancak genç yaşta, 25'inde veremden ölmüştür.

Henri Cartan 1923'te Ecole Normale Supérieure'e (ENS, Rue d'Ulm) kabul edilir. O yıllarda Fransa'nın genç hocaları Birinci Dünya savaşı'nda ölmüş ve geriye, babası Elie Cartan dışında, Almanya'daki ve dünyadaki modern gelişmelerden habersiz yaşlı hocalar kalmıştı. O yıllarda yetişmiş Fransız matematikçilerinin büyük ölçüde ustasız büyüdüklerini, kendi kendilerini yetiştirdiklerini söyleyebiliriz.

ENS'te, on kadar yıl daha sonra, 1935'te, birlikte Bourbaki grubunu kuracağı, kendisinden bir yıl önce okula kabul edilen André Weil ve Jean Delsarte ile, aynı yıl okula kabul edilen René de Possel ile ve daha sonraki bir iki yıl içinde okula girecek olan Jean Dieudonné, Charles Ehresmann ve Claude Chevalley ile tanışır. Doktorasını 1928'te alır. Bir yıl taşrada bir lisede öğretmenlik yapar.

Bu olağanüstü genç matematikçiler, 1930'larda Fransa'nın taşralarında lise öğretmenliği yapar-

ken, var olan matematik ders kitaplarının eskidiğini, yerine yenilerinin yazılması gerektiğini kavrarlar ve böylece insanlık tarihinin en büyük eserlerinden biri olan Bourbaki'nin tohumları düşünsel olarak atılmış olur.

Gençlerin değerini ve enerjilerini kavrayamayan yaşlı hocalarından pek saygı duymazlar ne yazık ki ve akademik kariyerleri yavaş ilerler. Henri

Cartan, sırasıyla Lille ve Strasbourg üniversitelerinde çalıştıktan sonra Paris'in Sorbonne Üniversitesi'ne atanır.

1940'ta dünya matematik tarihini derinden etkileyecek olağanüstü bir gelişme yaşanır: Henri Cartan ENS'de (Rue d'Ulm) matematik eğitimi sorumlusu olur. 1965'e kadar yürüttüğü bu görevinde, ENS'nin eğitim anlayışında tam anlamıyla bir devrim yapar. Haftada bir öğrencilere ders verir, onlarla yakından ilgilenir, her biriyle ilgili bireysel notlar tutar, her birini ayrı ayrı takip eder ve yönlendirir. 1940-1950 arası ENS, dünya çapında mate-

matikçi yetiştiren bir okula dönüşür. Ve bunun sonucu olarak Fransız matematiği çok büyük bir atılım yaparak dünya liderliğini tekrar yakalar. Nobel almış ekonomist ve fizikçiler bile Nobel Ödülü konuşmalarında Henri Cartan'ın derslerinden söz etmişlerdir. Akranları olan Weil ve Chevalley ve kendilerinden daha genç olan Laurent Schwartz ve

Aramızdan Ayrılanlar: Henri Cartan

Jean-Pierre Serre ile Fransız ekolü dünya matematiğine deyim yerindeyse hükmeder.

1948-1964 yıllarında ENS'te düzenlediği haftalık Cartan seminerleri meşhurdu. Her yıl bir başka konu seçilir ve konu çoğu zaman Henri Cartan tarafından ama bazen de öğrenciler ve başka matematikçiler tarafından hiçbir ayrıntısı gölgede kalmayacak biçimde incelenirdi. Verilen seminer bir ay içinde kaleme alınır ve yıl sonunda ortaya çıkan yapıt Cartan'ın titiz incelemesine tabi tutulurdu. Bu notlar hâlâ daha dünyanın birçok saygıdeğer üniversitelerinin kütüphanelerinde bulunur.

Cartan'ın doktoralarını yönettiği öğrenci listesi çok uzun ve etkileyicidir. Bunlar arasında iki Fields Madalyalı vardır: Jean-Pierre Serre ve René Thom. Bu arada Roger Godement, Jean-Louis Koszul, Adrien Douady, Max Karoubi gibi olağanüstü matematikçileri de unutmamak lazım. Cartan yıllar sonra bu yılları büyük bir alçakgönüllülükle şöyle anlatır: "ENS öğrencilerinin birçoğu benim yönetimimde doktora yapmıştır. Burada yönetimden tam olarak ne kastettiğimi iyi anlamak lazım; aslında kafalarından geçeni anlamaya çalışırdım ve bu sayede onlardan çok şey öğrendim."

Araştırma alanı genel olarak bir ve birkaç değişkenli karmaşık analiz, cebirsel topoloji ve homolojik cebirdir. Bu son konuda Polonya asıllı Amerikan matematikçi Samuel Eilenberg ile yazdığı kitap klasikler arasında yerini almıştır. Bu ara-

da, lisans eğitimi için yazdığı üç kitabın da Fransa'da birkaç kuşağı derinden etkilediğini eklemek gerekir.

1943'te Henri Cartan'ın Alman istilasına karşı savaştan küçük kardeşlerinden biri yakalanır, bir yıl Almanya'da kamplarda kaldıktan sonra idama mahkûm olur ve hüküm infaz edilir. Aile bunu 1945'te öğrenir. Ama gene de 1946'dan itibaren Henri Cartan Alman matematiğini geliştirmek için

büyük bir çaba harcar. Savaş sonrası yetişen Alman matematikçilerinin birçoğu Henri Cartan'a borçludurlar.

1975'te Paris Sud Üniversitesi'nden (Orsay) emekli olur. Toplumsal görevlerinin bilincindedir ve görevden kaçmaz. 1950'de Fransız Matematik derneği'nin başkanlığını yürütür. 1967-1970 arası Uluslararası Matematik Derneği'nin başkanı olur. Nerdeyse 90 yaşındayken Avrupa Matematik Birliği'nin dört yılda bir yapılacak olan kongrelerini düzenler. Bu kongreler bugün bir gelenek haline gelmiştir. 1984'ten itibaren Avrupa Birliği için

kampanyalar yürütür. 1974'te matematikçilerin insan haklarını korumak için kurulan Matematikçiler Kongresi'ni kuranlardan biridir. Kongre, Sovyetlerdeki antikomünist matematikçilere sahip çıktığı gibi, Uruguay ya da Fas gibi ülkelerde hapis yatan komünist matematikçilere de sahip çıkar.

20'inci yüzyılın tanığı olmuş ama seyircisi olmamış bu büyük insanı saygıyla selamlarız. ♦

